



NICOLAS ALTSTAEDT, violončelo
ILJA GRINGOLTS, violina
BENJAMIN SCHMID, violina
ALEKSANDAR MADŽAR, klavir

13. oktober 2014 ob 19.30
dvorana Union, Maribor

KOMORNI CIKEL 2014/2015

1. abonmajski koncert



www.nd-mb.si

◀ **NARODNI DOM MARIBOR** ▶

Koncertna poslovalnica | sezona 2014/2015

SPORED

Ludwig van Beethoven (1770–1827)

Klavirski trio v Es-duru, op. 70, št. 2

1. Poco sostenuto – Allegro ma non troppo
2. Allegretto
3. Allegretto ma non troppo
4. Finale: Allegro

Zoltán Kodály (1882–1967)

Duo za violino in violončelo, op. 7

1. Allegro serio, non troppo
2. Adagio
3. Maestoso e largamente, ma non troppo lento – Presto

* * *

Erich Wolfgang Korngold (1897–1957)

Suita za dve violini, violončelo in klavir za levo roko, op. 23

1. Preludij in fuga. Močno in odločno. Mirno brez upočasnevanja
2. Valček. Ne hitro. Ljubko
3. Groteska. Kar se da hitro
4. Pesem. Preprosto in globoko občuteno
5. Rondo – Finale. Hitro, silovito – Allegretto amabile e comodo

Cel **Beethovnov** opus ponavadi razumemo v luči prehanja iz šabloniziranih in izrazno neobremenjenih klasiističnih modelov k subjektivizirani, romantično ekspresivni formi. V proces takšnega postopnega spreminjanja je vpetih tudi dvanajst skladateljevih klavirskih triov, ki nosijo še posebno težo. Haydn in Mozart sta s svojimi deli na zemljevid najpomembnejših instrumentalnih žanrov že uvrstila simfonijo, godalni kvartet in klavirsko sonato, Beethoven pa je skušal tudi klavirski trio, ki je veljal za »uporabni«, virtuozni žanr, prekvasiti v bolj zahtevno zvrst: tako za izvajalce kot tudi poslušalce. Zato nas niti

ne preseneča, da Beethoven niz svojih opusov pričinja prav s tremi klavirskimi trii opus 1, ki že sami v sebi zrcalijo logiko postopnega razvoja – če sta prva dva še modelirana po Haydnovem in Mozartovem zgledu, kar pomeni, da v njiju prevladuje virtuozno zasnovani klavirski part, pa je tretji napisan v c-molu, tonaliteti, ki pri Beethovnu vedno nosi s seboj pomembne izrazne impulze. O resnosti umetniških namer kaže tudi dejstvo, da je skladatelj trio iz treh stavkov razširil na štiri in tako komorno zvrst približal godalnemu kvartetu in simfoniji.

Še bolj jasno se od modela klavirskega tria, kjer imata godali zgolj spremljevalno funkcijo, oddaljujeta tria iz opusa 70, nastala leta 1808 – v njiju Beethoven doseže uravnoteženo razmerje med vsemi tremi glasbili in posledično tudi bolj zgoščen glasbeni stavek, ki lahko postane nosilec idejnega gradiva. Oba tria se torej umeščata v prelomni čas, ko je Beethoven ustvaril tudi svoji znameniti *Peto* in *Šesto simfonijo* ter izredno obsežne godalne kvartete, posvečene grofu Razumovskemu, ruskemu ambasadorju na Dunaju. Oba kvarteta je potrebno razumeti v povezavi, saj prinašata precej kontrastni atmosferi; medtem ko je prvi v D-duru zamišljen v obliki drame, razpete med zmagovitim in temačnim, kar je triu prineslo tudi podnaslov »Senčni«, pa je drugi v Es-duru bolj sproščen in izenačen, zato se zdi, da skladatelj za trenutek pogleduje čez ramo nazaj proti Haydnu in Mozartu. Odsotnost »težkih« tonov se zrcali tudi v razvrstitvi stavkov, med katerimi ne najdemo »pravega« počasnega stavka, saj si v središču sledita dva allegretto stavka.

Trio se pričinja s skoraj melanholično linijo violončela, ki mu sledita violina in klavir v navideznem fugatu, z menjavo taktovskega načina (iz štiričetrtinskega v šestosmingskega) pa nastopi prva tema, ki je mnogo dolžna prav uvodu. Kot nekakšen kažipot se slednji še večkrat ponovi. V drugem stavku se Beethoven še najbolj spogleduje s klasicizmom – v obliki dvojnih variacij (prva tema je v C-duru in druga v c-molu) stavek prinaša okus po gavoti, medtem ko je sledeči Scherzo slogovno obrnjen v prihodnost, saj nežna lirika že spominja na Schuberta ali Mendelssohna. Najbolj »beethovnovsko« atmosfero prinaša zadnji, sonatno oblikovan stavek, saj se odpira tudi bolj dramatičnim poudarkom in tudi glavna tema je

v izpeljavi bolj raztrgana, dokler se ob koncu ne ponovi v pričakovani zmagoviti obliki, ki jo povezujemo s tonaliteteto Es-dura.

Madžarski skladatelj **Zoltán Kodály** je bil še globoko v 20. stoletje nadaljevalec tradicionalnega glasbenega izraza, veliko svojih del pa je oplemenitil s folklorističnim duhom. Podobno kot njegov skladateljski vrstnik in prijatelj Béla Bartók se je tudi Kodály ukvarjal z etnomuzikološkim zbiranjem in raziskovanjem ljudskega glasbenega gradiva, ki je poleg izrazitih Debussyjevih vplivov in posluha za klasicistično formalno preglednost najbolj vplivalo na skladateljev glasbeni jezik. Zanimivo pa je, da je Kodály v sedemdesetih ustvarjalnih letih le petnajst let pisal komorno glasbo, in sicer med letoma 1905 in 1920. Kasneje je svojo odločitev za druge glasbene zvrsti tudi jasno razložil: »Obstaja le tanka plast glasbenih izobražencev, ki obiskuje komorne koncerte, večini ljudi, torej množici, pa je komorna glasba absolutno tuja. Zato sem se sčasoma vse bolj posvečal zborovski glasbi, edini glasbi, ki lahko k resni glasbi pripelje glasbeno neizobraženo množico.« In res; v Kodályjevem opusu dominirajo zborovska dela, s pevsko logiko in melodiko pa so »okužene« tudi številne instrumentalne kompozicije. Tako nas niti ne more preseñetiti, da je večina komornih del napisana za godala – ta najlažje posnema tudi pevsko linijo. Tudi ob poslušanju *Dua*, ki je nastal leta 1914, prvič pa je bil izveden na festivalu Mednarodnega združenja za sodobno glasbo v Salzburgu leta 1924, se nam zazdi, da poslušamo dialog dveh pevcev. Skladatelj med inštrumentoma ves čas ohranja zvočno ravnovesje, delo pa izkazuje tudi močno melodično invencijo ter sposobnost, kako doseči virtuoznost s precej enostavnimi sredstvi.

Leta 1928 so pri časopisu »Neue Wiener Tageblatt« opravili anketo z osrednjim vprašanjem, kdo bi po mnenju ljudi trenutno lahko bil največji svetovni skladatelj. Anketiranci so prvo mesto prisodili velikemu glasbenemu prevratniku Schönbergu, takoj za njim pa se je uvrstil **Erich Wolfgang Korngold** (1897–1957), skladatelj, čigar ime je napol pozabljeno in čigar glasba doživlja renesanso šele zadnje desetletje. Korngolda lahko razumemo kot zadnjega ve-

likega čudežnega dečka klasične glasbe. Njegov oče Julius je bil pomemben dunajski glasbeni kritik, ki je pri časopisu »Neue Freie Presse« nasledil slavnega Eduarda Hanslicka, zapriseženega Wagnerjevega nasprotnika (avtorja še danes aktualne knjige o glasbeni estetiki *O glasbeno lepem*). Še kot najstnika je Korngolda slišal takratni direktor Dunajske dvorne opere Gustav Mahler, ki je bil nad znanjem in sposobnostmi malega dečka popolnoma očaran ter ga je priporočil v uk Alexandru Zemlinskemu. Pri Korngoldovih trinajstih letih je orkester Dvorne opere že izvedel njegovo pantomimo *Sneženi mož* in glas o čudežnem dečku je obkrožil cel Dunaj. Kmalu so Korngoldovo glasbo pričeli izvajati najpomembnejši solisti in dirigenti tistega časa (F. Schalk, W. Furtwängler, B. Walter), navdušeno pa sta o »malem« skladatelju govorila tudi Richard Strauss in Giacomo Puccini. Korngoldova »kariera« se je strmo vzpenjala in dosegla enega svojih viškov leta 1920, ko so na isti dan v Hamburgu in Kölnu premierno izvedli opero *Mrtvo mesto*, ki je nato navduševala občinstvo po celi Evropi. Vendar pa so se že leta 1927, ko je bila izvedena Korngoldova najbolj ambiciozna opera *Helianin čudež*, pokazala znamenja zatona – Korngold namreč ni sledil pomembnim estetskim spremembam, še huje pa je bilo, da je bil prav njegov oče najbolj ciničen nasprotnik sprememb in glasbenih novosti. Očetova senca je legla tudi na sina. Občinstvo ni več občudovalo bogatih harmonij in dekadentnih sižejev – aktualnemu trenutku je bolj ustrezala socialno nabita glasba Weilla, Křenekovo spogledovanje z jazzom in Hindemithova nova stvarnost. Korngold se je v tem času umaknil v svet operete – za izvedbo je pripravil dela Johanna Straussa in pričel sodelovati s takrat slavnim avstrijskim režiserjem Maxom Reinhardtom. Prav Reinhardt je leta 1934 Korngolda povabil v Hollywood, kjer je aranžiral Mendelssohnovo glasbo za Reinhardtov film *Sen kresne noči*. Filmski delavci so takoj prepoznali Korngoldov talent in že naslednje leto je produkcijska hiša Warner Bros z njim podpisala pogodbo. Tako je Korngold postal prvi uveljavljeni skladatelj umetniške glasbe, ki je ustvarjal za film. Že z glasbo za prvi film *Captain Blood* – romantično-zgodovinsko zgodbo, s katero je svojo kariero pričel igralec Errol Flynn – je prejel oskarja. Po letu 1938 se je bil Korngold zaradi svojega judovskega

porekla prisiljen za stalno nastaniti v ZDA, kjer je nato s svojo glasbo opremil še šestnajst filmov, za glasbo k filmu *Dogodivščine Robina Hooda* pa je prejel še svojega drugega oskarja. Po letu 1946 je opustil sodelovanje s Hollywoodom in se skušal ponovno uveljaviti kot avtor umetniške glasbe. Vendar zaradi grozot druge svetovne vojne do temeljev pretresena Evropa ni imela več posluha za Korngoldove široko razpete melodije in opojno orkestracijo – glasba čudežnega dečka se je zdela povsem neprimerna in zastarela. Hkrati pa si je njegova glasba prislužila pejorativno etiketo manjvredne filmske glasbe. Resnica pa je nekoliko drugačna: niso Korngoldove skladbe tiste, ki zvenijo kot filmska glasba, temveč vsa filmska glasba zveni kot Korngold – njegov osebni glasbeni slog je postal sinonim za filmsko glasbo.

Leta 1923 je slavni pianist Paul Wittgenstein (sicer starejši brat znanega filozofa Ludwiga Wittgensteina), ki je v prvi svetovni vojni ostal brez desne roke, pri Korngoldu naročil koncert za levo roko. Korngold je napisal enostavni koncert, ki je Wittgensteina tako navdušil, da je takoj naročil še komorno delo in tako je nastala *Suita za klavir za levo roko, dve violini in violončelo op. 23*, ki je bila dokončana leta 1930. Posamezni stavki suite nosijo žanrske naslove, ki pa jih skladatelj vse po vrsti prepoji s svojim strastnim, kromatičnim slogom. Tako so že konture teme navidez baročne fuge izrazito kromatične in mestoma tudi disonantne, valček prinaša nostalgične, dunajske tone, »Groteska« se spreminja v nekakšen perpetuum mobile, medtem ko je počasni stavek, »Pesem«, zasnovan na znani skladateljevem samospěvu »Was du mir bist?« (»Kaj mi pomeniš?«). Sklepni »Rondo« je zamišljen kot niz variacij, ki ob koncu prinašajo združitev s »pesemsko« temo predhodnega stavka, zdaj transformirano v veseli ples.

Gregor Pompe

NICOLAS ALTSTAEDT

Nicolas Altstaedt, rojen leta 1982, je bil eden zadnjih učencev B. Pergamenschickova na berlinski Visoki šoli Hansa Eislerja, nato pa je študij nadaljeval pri E. Feltzu. Po zmagah na številnih mednarodnih tekmovanjih je leta

2009 prejel še štipendijo sklada Borletti Buitoni in leto kasneje še nagrado Kulturne fundacije Dortmund. Prav tako je prejel nagrado Credit Suisse Young Artist Award 2010, del katere je bil tudi nastop z Dunajskimi filharmoniki pod taktirko G. Dudamela na festivalu v Lucernu. V tistem letu je bil izbran tudi v BBC-jevo shemo nove generacije umetnikov, ki glasbenikom omogoča tako koncertne nastope kot tudi snemanje z vsemi BBC-jevimi orkestri ter komornoglasbene nastope in recitale na festivalu Proms ter v dvorani Wigmore.

Pred dvema letoma je Gidon Kremer Altstaedta predlagal za svojega naslednika na mestu umetniškega vodje festivala komorne glasbe v Lockenhausu. Festival predstavlja svoje programe tudi na salzburškem Mozarteumu, v dunajski Koncertni hiši in amsterdamski dvorani Concertgebouw.

Med vrhunci preteklih in prihajajočih sezon omenimo koncertne nastope z orkestri, kot so Orkester Tonhalle iz Züricha, Dunajski simfonični orkester, Metropolitanski simfonični orkester Tokio, Češka filharmonija, Kremerata Baltica, Orkester Simona Bolivarja, Komorni orkestri iz Münchna, Züricha in Stuttgarta ter tudi simfonični orkestri iz Bamberga, Melbourn in Nove Zelandije, radijski simfonični orkestri iz Berlina, Stuttgarta in Helsinkov ter Simfonični orkester Čajkovski. Nastopil je pod vodstvom dirigentov, kot so sir Neville Marriner, David Zinman, Neme Järvi, sir Roger Norrington, sir Andrew Davies, Michail Jurowski, Adam Fischer, Vladimir Fedosejev, Vladimir Ashkenazy, Jeffrey Tate, Mario Venzago, Dennis Russell Davies, Andrea Marcon, Alexander Shelley in Andrej Borejko. V pretekli sezoni je Altstaedt imel umetniško rezidenco pri berlinski zasedbi Schaaurn Ensemble na festivalu Zermatt, pri Avstrijsko-madžarski Haydnovi filharmoniji ter pri Musikkolegiumu iz Winterthurja.

Z globoko predanostjo se posveča delom sodobnih skladateljev. Sodeluje s T. Adèsem, J. Widmannom, M. Pintscherjem, S. Gubaidulino, M. Eggertom, F. Sayem in HK Gruberjem.

Med partnerji v komornoglasbenih zasedbah naj omenimo zasedbe in glasbenike, kot so Alexander Lonquich, Pekka Kuusisto, Barnabás Kelemen, Jonathan Cohen, Antoine Tamestit in Quatuor Ebène. Njegovi posnetki

Schumannovega in Haydnovih koncertov za violončelo ter posnetki z deli R. Schumanna in W. Killmayerja so bili izjemno dobro sprejeti.

Altstaedt igra na violončelo Giulio Cesare Gigli iz leta 1789, ki mu ga je velikodušno posodila dražbena hiša Tarisio, igra pa tudi na violončelo Robert König (2012).

ILJA GRINGOLTS

Po študiju violine in kompozicije v Sankt Peterburgu pri T. Liberovi in J. Metallidi je študij nadaljeval na newyorški Šoli Juilliard pri I. Perlmanu. Leta 1998 je prejel prvo nagrado na Mednarodnem violinskem tekmovanju Premio Paganini, in sicer kot najmlajši dobitnik te nagrade v zgodovini tekmovanja. Kot solist se posveča predvsem sodobnim in redko izvajanim delom. Premierno je izvedel skladbe skladateljev, kot so P. Maxwell Davies, A. Read Thomas, C. Bertrand in M. Jarrell. Poleg tega se posveča tudi zgodovinsko avtentičnemu načinu izvajanja glasbe. Na festivalu Verbier je izvedel celotni cikel Bachovih sonat na baročni violini, ob spremljavi pianista M. Suzukija. Prav tako je prva violina Kvarteta Gringolts, ki ga je ustanovil leta 2008.

V pretekli sezoni je kot solist nastopal z Bamberškimi simfoniki, Filharmoniki iz Kopenhagna, s simfoničnimi orkestri Islandije, iz Tajpeja, Columbusa in Galicije ter z BBC-jevimi Škotskim simfoničnim orkestrom. V komornih zasedbah je nastopil na festivalih Verbier in Gstaad ter z M. Vengerovim v londonskem centru Barbican.

Orkestri, s katerimi je doslej nastopil, so Mahlerjev komorni orkester, Kraljevi filharmoniki iz Liverpoola, simfonični orkestri iz Birminghama, Chicaga, Melbourn, BBC-jev simfonični in Nemški simfonični orkester iz Berlina, Orkester iz Sao Paula, Izraelski filharmoniki, Londonski filharmoniki, Filharmoniki iz Sankt Peterburga, Los Angelesa, Simfonični orkester NHK iz Tokia in Orkester Halle. Velikokrat ga lahko slišimo tudi na recitalih, saj je reden gost festivalov Lucern, Kuhmo, Colmar, Enescu v Bukarešti ter na milanskem Serate Musicali. V komornih zasedbah sodeluje s partnerji, kot so Jurij Bašmet, Lynn Harrell,

Diemut Poppen, Nicolas Angelich, Itamar Golan, Peter Laul, Nicholas Hodges in Jörg Widmann.

Po številnih kritiško odlično sprejetih posnetkih za založbi Deutsche Grammophon in Hyperion je pri založbi Onyx izdal tri posnetke z deli R. Schumanna. Za posnetek glasbe Taneyeva je prejel nagrado grammophone. Med zadnjimi izdajami omenimo posnetke del Paganinija in Brahmsa. Gringolts je profesor violine na Akademiji umetnosti v Zürichu; je tudi mednarodni član Kraljeve škotske Akademije za glasbo in gledališče v Glasgouu.

Igra na Stradivarijevo violino iz leta 1718–1720, kar mu je omogočila zasebna zbirka.

BENJAMIN SCHMID

Študiral je v Salzburgu, na Dunaju in Curtisovem inštitutu v Filadelfiji. Osvojil je številne mednarodne nagrade, med drugim je na tekmovanju Carla Flescha osvojil tako Beethovnovo in Mozartovo kot tudi nagrado občinstva. Leta 2007 je na treh koncertih z Dunajskimi filharmoniki pod vodstvom Seijia Ozawe v Dunajskem glasbenem združenju izvedel Korngoldov *Koncert za violino* in si takoj prislužil vnovično vabilo.

Jedro njegovega repertoarja so dela avstrijskih skladateljev, kot so A. Berg, K. Goldmark, F. Kreisler, W. A. Mozart, W. Muthspiel, A. Schönberg in A. Webern. Vsako leto posveča pomemben delež svojega koncertnega delovanja komornim koncertom s svojimi rednimi partnerji, denimo s Sabine Meyer in Clemensom Hagnom.

Njegovo sodelovanje z orkestri vključuje nastope z londonskim orkestrom Philharmonia, Kraljevim orkestrom Concertgebouw, Češko filharmonijo, orkestrom Gewandhaus iz Leipziga, Tonhalle iz Züricha, z Dunajskimi filharmoniki, Orkestrom danske opere, Narodnim simfoničnim orkestrom iz Washingtona, orkestrom Gulbekian, Simfoničnim orkestrom iz Sao Paula in Filharmoničnim orkestrom iz Sankt Peterburga.

Schmid je reden gost pomembnih evropskih festivalov, na Salzburškem nastopa že 20 let. Velja za zelo vsestranskega violinista, poleg standardnega repertoarja izvaja

tudi violinske koncerte skladateljev, kot so Hartmann, Gulda, Korngold, Muthspiel, Szymanowski, Lutoslawski in Schönberg, izjemna pa je tudi njegova jazzovska interpretacija. Schmidov jazzovski projekt »Hommage à Grappelli« je izredno uspešen in s tem programom pogosto nastopa v jazzovskih klubih in koncertnih dvorana po svetu.

Doslej je posnel že več kot 40 zgoščenk, za mnoge izmed njih je bil tudi nagrajen, med drugim je prejemnik nagrad echo klasik, grammophone (urednikov izbor) in the Strad Selection. Leta 2006 je prejel tudi mednarodno nagrado za umetnost in kulturo mesta Salzburg. O Benjaminu Schmidu je bilo posnetih več televizijskih oddaj oziroma filmov. Igra na Stradivarijevo violino iz leta 1731. Letno odigra okoli 80 koncertov, je profesor violine na salzburškem Mozarteumu, strokovne tečaje pa vodi v švicarskem Bernu. Živi v Salzburgu z ženo, pianistko Ariane Haering in njunimi štirimi otroci.

ALEKSANDAR MADŽAR

Aleksandar Madžar se je rodil leta 1968 v Beogradu. Klavir se je učil pod vodstvom Gordane Malinović in kasneje študiral pri Arbu Valdmi, Elissi Virsaladze in Danielu Blumenthalu v Novem Sadu, Beogradu, Moskvi in Bruslju. Prejel je nagrade na tekmovanjih v Ženevi in Leedsu ter na tekmovanjih Busoni in Umberto Micheli, debitiral pa je z Berlinskim filharmoničnim orkestrom pod vodstvom Ivana Fischerja, leta 1990. Odslej redno nastopa po Evropi ter uživa v raznoliki in bogati umetniški karieri, z recitali, koncerti in komornoglasbenimi nastopi, občasno pa nastopa tudi na turnejah po Severni in Južni Ameriki, Južni Afriki in na Daljnem vzhodu. Aleksandar Madžar poučuje na Kraljevem flamskem konservatoriju v Bruslju.

Z velikim veseljem napovedujemo:

16. oktober 2014, ob 15.00

Dvorana Union, Maribor

Cikel za mlade in izven

PREPIH: PIHALNA EKSPEDICIJA

OD PIŠČALI DO FLAVTE

Mateja Kremljak, pihalka

Boštjan Gombač, pihalec

23. oktober 2014, ob 20.30

Mali oder Narodnega doma Maribor

Jazz v Narodnem domu in za izven

SAINKHO NAMTCHYLAK & NED ROTHENBERG

Sainkho Namtchylak, glas

Ned Rothenberg, alt saksofon, bas klarinet, japonska flavta

5. november 2014, ob 19.30

Dvorana Union, Maribor

2. abonmajski koncert Komornega cikla in za izven

MARTIN BELIČ, flavta, **IVAN FERČIČ**, klavir

Sponsored by: Giulio Briccialdi, Georges Enescu, Theobald Böhm, Otar Taktakishvili, Theobald Böhm, Antonio Bazzini

13. november 2014, ob 19.30

Dvorana Union, Maribor

1. abonmajski koncert Orkestrskega cikla in za izven

CAMERATA SALZBURG

Sir Roger Norrington, dirigent

Sponsored by: Benjamin Britten, Joseph Haydn, Edward Elgar, Ludwig van Beethoven

Informacijska pisarna Narodnega doma Maribor: vsak delavnik od 10.00 do 17.00, v soboto od 9.00 do 12.00 ter uro pred vsako prireditvijo. **Dvorana Union:** uro pred vsako prireditvijo. • **Tel.:** (02) 229 40 11, 229 40 50, 031 479 000, 040 744 122
E: vstopnice@nd-mb.si • **spletni nakup vstopnic:** <http://nd-mb.kupikarto.si/> • **Naklada:** 200 kosov • **Brezplačen izvod**
Program je omogočila Mestna občina Maribor. Koncert je podprlo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

VEČER
RADIO CITY